

بررسی تنوع مورفولوژیکی جمعیت‌های آویشن‌دنايي (*Thymus daenensis* Celak) بومی ایران

علیرضا روستایی (۱)، سیدمحمد فخرطباطبایی (۲)، رضا امیدبیگی (۳)، فاطمه سفیدکن (۴)، محمداسماعیل حسنی (۲)
 ۱- دانشجوی کارشناسی ارشد گیاهان دارویی دانشگاه تهران، ۲- استادیار پرديس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران، ۳- استاد
 دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس، ۴- عضو هیئت علمی موسسه جنگل‌ها و مراتع

گیاهان جنس آویشن بطور گسترده در مناطق مختلف جهان به عنوان نوشیدنی، طعم دهنده و داروی گیاهی بکار می‌روند. هدف این تحقیق بررسی خصوصیات کمی ژرم‌پلاسم آویشن دنايي (*Thymus daenensis*) جمع‌آوری شده از غرب کشور برای استفاده در برنامه اصلاحی و به‌نژادی می‌باشد. بدین منظور ۱۰ گیاه کامل آویشن دنايي در مرحله تمام گل از شش جمعیت واقع در چهار استان مختلف جمع‌آوری گردید و پس از ارزیابی خصوصیات ریخت‌شناسی، نتایج به دست آمده توسط نرم‌افزار آماری SPSS تجزیه خوشه‌ای شد و براساس آن جمعیت‌های مورد مطالعه گروه‌بندی گردید. نتایج بدست آمده نشان داد که همه جمعیت‌ها در چهار گروه قرار می‌گیرند، جمعیت‌های اراک و ملایر در یک گروه، جمعیت‌های همدان ۱ و لرستان در گروه دیگر و جمعیت‌های دنا و همدان ۲ بطور مجزا، هر یک در گروه‌های دیگری قرار گرفتند. بر اساس نتایج بدست آمده می‌توان بیان کرد که شرایط متنوع اکولوژیکی حاکم بر رویشگاه‌های گسترده گونه آویشن دنايي می‌تواند بر روی صفات رویشی و زایشی این گونه تأثیر گذار باشد بطوریکه نمونه اراک و ملایر بدلیل شرایط مطلوب‌تر دارای خصوصیات رشدی بارزتری نسبت به سایر نمونه‌ها بوده و از این جهت برای استفاده در کارهای اصلاحی ارجحتر به نظر می‌رسند.

مقدمه

گیاهان جنس آویشن بطور گسترده در مناطق مختلف جهان به عنوان نوشیدنی، طعم دهنده و داروی گیاهی بکار می‌رود. این جنس دربرگیرنده ۲۱۵ گونه علفی پایا و درختچه‌ای کوچک در دنیاست و در ایران ۱۴ گونه مختلف از این جنس شناسایی شده است که در این میان ۴ گونه آن اندمیک می‌باشد. آویشن دنايي بعنوان یک گیاه دارویی پراهمیت یکی از گیاهان اندمیک این جنس با پراکنش وسیع در ایران می‌باشد. هدف این تحقیق بررسی خصوصیات مورفولوژیکی ژرم‌پلاسم آویشن‌دنايي برای استفاده در برنامه اصلاحی و به‌نژادی می‌باشد.

مواد و روش‌ها

رویشگاه‌های مختلف *Thymus daenensis* در خرداد و تیر ماه ۱۳۸۷ در شش منطقه مختلف واقع در چهار استان همدان، لرستان، مرکزی و کهگیلویه و بویراحمد شناسایی شدند، سپس در هنگام گل‌دهی کامل از هر منطقه تعداد ۱۰ بوته کامل آویشن‌دنايي برداشت و جمع‌آوری گردید و خصوصیات ریخت‌شناسی آنها مشتمل بر ۱۳ صفت کمی مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. نتایج بدست آمده با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS تجزیه خوشه‌ای شده و سپس جمعیت‌ها گروه بندی شدند.

نتایج و بحث

براساس نتایج بدست آمده تمامی جمعیت‌ها در ۴ گروه قرار گرفتند بطوریکه جمعیت‌های اراک و ملایر در یک گروه، جمعیت‌های همدان ۱ و لرستان در گروه دیگر و جمعیت‌های دنا و همدان ۲ بطور مجزا، هر یک در گروه‌های دیگری قرار گرفتند. پراکنش وسیع آویشن دنايي و کاربرد وسیع آن در ایران از طرفی و اندمیک بودن آن از طرف دیگر اهمیت این گونه دارویی را دو چندان می‌کند.

بر اساس نتایج بدست آمده می‌توان بیان کرد که شرایط متنوع اکولوژیکی حاکم بر رویشگاه‌های گسترده گونه آویشن دنايي می‌تواند بر روی صفات رویشی و زایشی این گونه نظیر ارتفاع گیاه در زمان تمام گل، طول برگ و میانگرمه، تاریخ گلدهی و ... تأثیر گذار باشد بطوریکه نمونه اراک و ملایر بدلیل شرایط مطلوبتر دارای خصوصیات رشدی بارزتری نسبت به سایر نمونه‌ها بوده چراکه دارای ارتفاع بهتر ساقه‌های ایستا و نسبتاً ضخیم‌تر بوده و از این جهت برای استفاده در کارهای اصلاحی ارجحتر به نظر می‌رسد.

منابع

1. Hansen, K.T., Elven R. and Brochmann C., 2000. Molecular and morphology in concert: tests of some hypotheses in arctic *Potentilla* (Rosaceae).

Evaluation of morphological diversity of Danei thyme (*Thymus daenensis* Celak) populations from Iran

Rustaii, A. Fakhre Tabatabaii, S. M, Omidbigi, R. Sefidkon, F and Hassani, M

Abstract

Thyme species used widely as medicine, odor and beverage in different areas of the world. The aim of this study is to investigate quantitative traits of *Thymus daenensis* germplasm, collected from west of Iran for breeding programs. Ten intact plants of *T. daenensis* collected from six different growing sites, located in four provinces in flowering stage. Morphological traits of each population were evaluated and the derived data were analyzed by SPSS software. Collected populations classified in four groups based on cluster analysis. According to obtained danderogram Arak and Malayer populations placed in an individual group. Hamedan1 and Lorestan populations were in the second group. Finally Dena and Hmedan2 composed the third and 4th groups respectively. It seems that different ecological conditions in study areas of *Thymus daenebsis* could affect on vegetative and reproductive characteristics, so that Arak and Malayer populations had better growth parameter than other populations. Thus these populations have preferable potential for breeding programs.

Key word: *Thymus daenensis*, morphological diversity, germplasm,